

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Capit. Primvm.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

segg. & Greg. de Valentia Tomo 3, Summa Theol. cum Innocentio & Panormit. hanc quaestio-
 Disput. 1. qu. 2, puncto 3, cum segg. Nobis sufficiat nem attigisse duntaxat.

IN TIT. II. DE CONSTITUTIONIBVS.

SUMMARI A.

1. Constitutio quid?
 2. Alia sunt Generales, alia Particulares.
- P**remisso igitur Titulo De summa Trinitate & fide Catholica, tamquam basi totius operis, subjicitur hic Tit. De Constitutionibus, ex quibus hoc jus nostrum præcipue constat est.

Est autem Constitutio, quod Rex vel Imperator constituit, *can. Constitutio Dist. 2. c. § Sed & quod Principi Inst. De iur. nat. gent. & civili.* Item & quod constituit S. Pontifex, *cap. 1. eod. in 6.* Sed & receptum est, ut statuta inferiorum, veluti Legatorum Apostolicæ Sedis, Constitutiones nominentur, *cap. 1. inf. De locato.* Item & Episcoporum, & collegiarum Ecclesiarum, *cap. Cum omnes 6, & cap. seq. h. tit.* licet horum constitutiones rectius statuta appellentur, *cap. 2. eod. in 6.* Eadem est ratio Decreti & Canonis, ut & hæc interdum Constitutionis nomine censentur, *c. 1. & 4. h. tit.*

Hinc duplex genus Constitutionum Generalium & Particularium. Generales omnes omnino ligant, *cap. 1. & cap. 5 h. tit.* de quo fufius paulò post: particulares non nisi subditos particularium locorum, quamdiu in eodem territorio sunt: nam extra territorium jus dicenti impunè non paretur, *cap. 2. eod. in 6. & l. fin. D. De iurisdic. Neque unquam constitutio ad præterita negotia debet respicere, cap. 2. eod. nisi id disertè exprimat in ipsa Constitutione, c. fin. h. tit.* Et quamvis explorati juris sit, Constitutiones generales derogare prioribus constitutionibus generalibus, ubi inter se sunt contrariæ, nullâ etiam harum mentione factâ; non tamen statutis & consuetudinibus derogant particularibus, *cap. 1. eod. in 6.* ubi & ratio redditur, quia scilicet summus Pont. eas possit probabiliter ignorare. Demum Constitutiones à secularibus laicis de personis & rebus Ecclesiasticis nullam vim habent, quia à sæculari iurisdictione exemptæ sunt, *c. Ecclesia S. Maria h. tit. & infra latius.*

IN CAPIT. PRIMVM.

SUMMARI A.

1. Canonum auctoritas.
2. Canonum statuta observanda in iudiciis Ecclesiasticis.
3. Ius Canonicum & Civile in suo quodque foro observandum.
4. Quem modum in procedendo & iudicando servare debeat iudex.
5. Quando superiorem consulere.
6. Consultationes iudicum hodie sublata.
7. Taxatur inscruia Advocatorum & iudicum.
8. Iudex cui deferre debeat, iuri communi, an statuto vel consuetudini contraria.
9. An S. Pontifex canonibus & Princeps legibus sint subiecti.

Canonum statuta custodiantur ab omnibus: & nemo in actionibus, vel iudiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed illorum auctoritate ducatur.

Hoc Cap. desumptum est & huc translatum ex Concilio Meldensi, ut restatur ipsa inscriptio, quod Meldis ad Meldriam Galliarum fluvium

à tredecim Episcopis Galliarum anno Dom. 845. celebratum est: non minus tamen à nobis & cæteris Christianis recipiendum, cum auctoritate publicâ Gregorii IX. in hoc Decretalium opus relatum sit. Etenim tum hic, tum pluribus aliis locis observandum est, & retinendum, ut si quæ capitula ex particularibus Conciliis, vel ex veteri Testamento, vel ex D. Augustino, Hieronymo, aliisque Patribus, vel etiam ex Jure civili, his aliisque libris Decretalium inserta sunt, illa tamquam generalia, & publicâ auctoritate sancita agnoscamus & acceptemus; memores illius Justiniani Imp. *in l. 1. § sed neque C. De vet. iure enucl.* Omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimus; quod & à Bonifacio VIII. repetitum est *in cap. Si Apostolica 22. De prebendis lib. 6.*

Itaque ex hoc cap. discimus, Canonum statuta (sive mavis Jus Canonicum) in actionibus & iudiciis Ecclesiasticis observanda esse. Idem cavetur & *in cap. 5. eod.* De iure civili id ipsum

cantum existat in *l. Leges 9, C. De legib. Leges sacratissimæ* (inquiunt Valentin. & Martianus AA.) quæ constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent, ut universi præscripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur. Ut hinc sententia contra Canones vel leges civiles lata nullius momenti sit, *cap. 1. inf. De sentent. & re iudicata, & l. Nemo C. De sent. & interlocut. om. iudicium.*

3 Ergone utrumque Jus Canonicum & Civile in utroque foro, & ecclesiastico & civili, usurpandum est promiscue & absque discrimine? Minimè; sed quodlibet in suo foro, puta Jus Canonicum in foro ecclesiastico, & Jus civile in foro civili sive sæculari, *cap. 2, & ibi Gloss. & Phil. Francus De arbitris lib. 6.* Constat enim jurisdictionem ecclesiasticam re ipsa distinctam esse à sæculari jurisdictione; ita ut hæc rebus humanis, illa verò divinis & ecclesiasticis præsit, *can. Cum ad verum can. Duo sunt Dist. 69. Novel. 6. Quomodo oporteat Episcopos &c. in princ. cap. Novit. 3, in princ. inf. De iudicis, ubi latius dicam, & cap. Per venerabilem 11 § rationibus inf. Qui filii sint legitimi, juncto cap. Solita 6. inf. De majorit. & obedientia.* Unde necesse est, ut utrumque seorsim in suo foro servetur, ad iam juris. Nisi quod ex consensu & comprobatione utriusque, tam Summi Pont. quam Imp. eò hodie decursum sit, quod ea, quæ jure civili decisa existant, rectè quoque transferantur ad forum Ecclesiasticum, & è diverso quæ à jure Canonico statuta sunt, itidem rectè ad forum civile accomodentur, sicut constat ex *cap. 1, De novi operis nunciat.* Ubi his verbis Lucius Pont. Sicut leges, inquit, non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur. Idem & jure civili de sacris canonibus à se receptis testatur Imp. Justinianus, *Novel. 83, § penult. Ut Clerici apud proprios Episc. conven.* Quod & confirmat hodierna praxis Advocatorum, qui utrumque jus in quavis causa adducunt, sive ea ecclesiastica sit, sive sæcularis. Idque tum potissimum, ubi alter utrum jus in proposita aliqua causa deficit; nam tunc alterum, quo casus deciditur, rectè advocatur in subsidium in utroque foro, *per text. in d. cap. 1.* Ad eò ut si contra factum sit à iudice, seclus scilicet judicando, quàm dicitur Jus Canonicum vel civile, omninò ejus sententia irrita sit, *d. cap. 1, De sent. & re iudic.* In quo tamen declaratione opus est, ut si Jus Canonicum

apertè dissentiat à jure civili, vel è diverso, quod tunc utriusque juri stetur, sed separatim in foro suo, ut ante meminimus, *per text. in cap. 2. & ibid. Gloss. & Francus De arbitris in 6.* Nisi Jus civile peccatum contineret, veluti in usuris & concubinato, in præscriptione malæ fidei, & similibus, quæ à jure civili permittuntur, *100 tit. D. & Cod. De usuris, l. 3, D. De concubinis & l. unica circa fin. & ibi latius notat gloss. C. De usucap. transfor.* verum de jure Canonico corriguntur, quoad utrumque forum, propter peccatum, juxta regulam generalem *cap. fin. inf. De præscript.* quæ derogatur omni constitutioni, omni que juri & consuetudini, quæ absque mortali peccato non potest observari. Adde, nisi de personis & rebus ecclesiasticis agatur, quo etiam casu non ad Jus civile, sed ad Canonicum recurritur, *per text. in cap. Ecclesia S. Maria inf. h. i. quod latius ibidem examinabitur.*

Ceterum cum Judex teneatur procedere & 4
judicare secundum præcepta juris, ut jam probatum est, quæritur, quem modum servare debeat Judex? Et quidem si Jus sit certum & liquidum, id omninò servare tenetur, absque hæsitacione, cum ipse minister juris sit, *per hunc text. & in cap. 1, inf. eod. & Novel. 82, cap. penult. De iudicibus:* sin obsecum, sed interpretem habeat consuetudinem, hanc retinebit, *l. Minim. 23, & l. Si de interpretatione 37, D. De legib.* Optima enim legum interpretis est consuetudo, *d. l. 8 de interpretatione &c. Cum dicitur 8, inf. De consuet.* Ub: verò hoc utrumque deest, variaque est juris interpretatio, benigniorem partem sequetur, *per text. in l. Benignius 18, D. De legibus, l. penult. vers. sed in re dubia D. De his qua in reitam. delentur & cap. fin. inf. De transact.* secundum juris regulam, quæ jubet, semper in dubiis benigniora præferenda esse, *l. Semper in dubiis D. De R. l.* Quod si benignior pars non appareat, ad simile Jus recurrat Judex, si eadem æquitas suaserit, *l. Neque 20, cum 2, seqq. D. De legib. cap. 4, inf. De confirmat. utili vel inut. Panorm. hic n. 14, Decius num. 26, & Ferrerius num. 28,* juxta illud vulgare pronuntiarum, Vbi eadem ratio est, idem quoque Jus statui debet, *l. Illud 32, D. Ad Leg. Aquil. l. Si postula verie 27, § ratio D. Ad L. Jul. de adul. & l. 1, § hoc interdicitur D. De fonte.*

Atque his omnibus deficientibus, superiori- 5
rem, qui legem tulit, adire debet, *l. fin. C. De legibus.* Quod tum demum exaudiendum est, ubi Judex nullâ ratione se explicare potest, vel per

per se, vel peritiores consulendo, sicut monet Decius hic num 27.

- 6 Verum hodie ex *Novel. 124. Ut iudices non expectent sacras iustiones*, sublatae sunt hae iudicum consultationes à Principe, sed iubetur iudex, re perfecta è discussa, ferre sententiam, quam ipse iustam & legitimam arbitrabitur: in quo prudens iudex solet, priusquam sententiam ferat, consulere Jurisperitum bonum & versatum; ne si aliter per imprudentiam læserit partem, faciat litem suam, hoc est, condemnetur parti læsæ in id quod interest, tit. *Instit. De obligat. qua quasi ex delicto nasci in princ.* quippe imperitia culpæ annumeratur, l. *Imperitia D. De reg. iur.*
- 7 Unde videntur mihi iudices & Advocati valde in se ite agere, cum vel cō iure, vel ratione, aut similitudine juris, allegant tantummodò Bartolum & Baldum, vel alios Doctores, pro decisionibus causarum suarum, non considerantes, quibus iuribus, vel rationibus utantur: quando nihil meā sententiā tam controversum est, quod non iure, aut juris ratione, vel similitudine decidi possit, saltem probabiliter, dummodò studium & industria accesserit. Quo facto utile fuerit, ad maiorem confirmationem etiam Doctores adhibere tamquam in eandem sententiam concurrentes.
- 8 Sed quid si statutum vel consuetudo loci ex ter juri communi contraria, cui magis deferret iudex, iurine communi, an statuto vel consuetudini? Et rectè obtinuit apud Doctores nostros, quòd magis statuto vel consuetudini contraria, si tamen ea à ratione non abhorreat, cap. *hinc inf. De consuet. l. Omnes populi & ibi late DD. legib. & aperta sententia sit statuti vel consuetudinis contraria. Sin obscura aut minus plena, hac specie statutum vel consuetudo ad jus commune revocatur, & interpretationem sive suppletionem ab eo accipit, per text. eleg. in l. 2. C. De noxal. actionib. & cap. Cum dilectus. 8. inf. De consuetud. Quod hanc rationem habet. Cum enim statutum vel consuetudo juri communi contraria sit odiosa, ut potè pugnans cum jure communi, quod favorabile est, ut potè generaliter probatum, & receptum ab omnibus, ideo statutum vel consuetudo strictè accipienda est, ut ita, quantum fieri potest, à jure communi non recedatur, cap. *Qua à jure communi de R. l. in 6. juncto cap. Odis eod. tit.**
- 9 Quærunt hic Doctores, an summus Pontifex

Canonibus subjectus sit. Idem quærunt de Imperatore, quoad leges suas civiles. *Gloss. hic simpliciter subjectos negat, per text. in l. Princeps 31. D. De legib. & can. Facta, cum aliquot seqq. l. X. q. 3. Alii contrà adserunt, saltem quod attinet ad jus divinum vel naturale. Tertii verò distinguunt, inter vim coactivam (ut loquantur) & vim directam, ut quoad illam uterque solutus sit; cum hi ab alio, neque à se ipsis cogi possint: ut verò quoad vim directivam uterque subjectus sit, quia æquum est Principem eodem jure uti, quod in alios ipse statuit, l. 1. in princ. D. Quod cuique juris in alium stat. & cap. Cum omnes 6. inf. hoc tit. D. Thom. 1. 2. quest. 96. art. 3. Felin. hic num. 25. Covarr. inc. Alma mater parte 1. § 1. num. 5. De sent. excommunicat. lib. 6.*

Ego sententiam Ferreti secutus, hic sub nu. 49 cum seqq. puto S. Pontificem Canonibus & Imperatorem legibus civilibus nequaquam solutos esse. Rationes Ferreti non adfero, sed potissimum his argumentis ducor. Quæ utroque jure constituta sunt, pertinent ad jus vel divinum, vel naturale, vel humanum. A jure divino nemo omnino exemptus est, eo quòd Deum auctorem habeat, cui tamquam superiori & S. Pontifex & Imperator parere tenetur: inferior verò superioris legem infringere non potest, cap. *penult. inf. De majorit. & obedientia & can. Inferior sedes Dist. XXI.* Similiter nemo exemptus est à jure naturali, cum jus naturale dicatur (intellige ut distinguitur à jure naturali, quod & ceteris animantibus commune est) quod ratio naturalis inter omnes homines constituit, ac proinde perpetuum & immutabile est, §. 1. & §. penult. *Instit. De jure natur. gent. & civil.* Unde necesse est S. Pont. atque Imperatorem hoc jure restrictum esse, nisi velint rationem exuere & bratis ad simulari.

Quoad jus humanum ideo uterque intelligitur subjectus, quòd sponte suā se subjecerint juri humano, cum alioqui liberi essent, ob prærogativam dignitatis, d. l. *Princeps & can. Facta cum seq. l. X. quest. 3.* Licet enim, inquit Alexander Imperator lex Imperii solemnibus juris Imperatorem solverit, nihil tamen tam proprium imperii est, quàm legibus vivere, text. est in l. *Ex imperfecto 3. C. De testam. & text. nobilis in l. digna vox 4. C. De legib.* Leo IV. S. Pont. ideo, ait, permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod patres nostri sive in sacris Canonibus, sive mundanis affixere legibus, excedere

minimè debeamus. Ergo § Pont. & Imperator cum se sponte subjecerint Canonibus & legibus, ex consensu suo & tacito quodam pacto alligantur. Nec mirum, si summus Princeps juri se submitrat, cum & superior Judex jurisdictioni inferioris se subicere possit absque vitio, *l. Est receptum 14 D. De jurisdic.* Quare æternà dignus est laude Imperator modernus Rudolphus II. qui cum simpliciter adiretur, ut sententiam in prætorio suo laram rescinderet, vel moderaretur, prudenter respondit, ut viderent Consiliarii sui, an & quantum posset de jure, eo ipso agnoscentes se subiectum juri, uti habeo ex *Affessore ejusdem prætorii.*

Neque movet, quòd § Pontifex vel Imperator cogi non possit: non enim hoc arguit eum liberum esse à juris nexu, cum ne quidem ad jus divinum vel naturale, cui tamen omninò subiectus est, à se vel ab alio cogi possit, nisi velit. Ex quibus sæpius apud me constitutum est,

§ Pontificem Canonibus, ut & Imperatorem legibus civilibus, saltem ex consensu suo subiectum esse: exceptis tamen casibus, qui arbitrio suo à jure sibi relicti sunt; ut sunt contra legem novam, ubi Respubl. postulat, *l. 1. § l. 2. D. De constitut. c. Non debent 8 in princ. inf. De consanguinit. & affinit. & c. 1 hoc tit in 6.* Item remittere delinquenti pœnam publicam, vel gratiam alicui facere, ne lege aliquâ teneatur, *d. l. 2. § l. Rescripta De precib. Imp. offer. cap. Innotuit 20. inf. De elec. & c. Postulasti 4. inf. De concess. præbenda.* Item leviter alteri præjudicare, ut in specie *l. 2. § l. 4. C. d. tit. & in l. 2. § si quis à Principe D. Ne quid in loco publico: non autem graviter. l. Nec avus 4. C. De emancipat. liber & l. Meminerint 6. C. Unde vi; ubi hæc ratio redditur, ne inde injuriarum nascatur occasio, unde jura nascuntur. Planè ex necessaria vel justa causa potest Princeps alteri auferre rem suam, sed restituito rei prætorio, *l. 1. C. In quibus causis servi & l. Venditor 13. § 1. D. communia prædior.**

In Cap. Nam concupiscentiam 4.

SUMMARIA.

1. Transgressio legis humane an peccatum continent.
2. Sententia negans Auctori.
3. Qualitates requisitæ ad hoc, ut subditos obliget lex.
4. Promulgata sit oportet; & quando ex tunc obligare incipiat.
5. Constitutiones Pontificum an sufficiat Roma promulgatas esse.

EX hoc Cap quidam effici putant, quòd transgressio legis humane peccatum contineat, hoc est, quod is, qui contra legem facit, incurrat peccatum: sed minus verum est, cum hæc potius sit eius sententia, quod lex ideo bona sit, quia per prohibitionem suam omnia mala, quæ inde sequi possunt, prohibeat: veluti: cum simpliciter prohibet concupiscentiam, censetur eo ipso interdiceret omnium rerum concupiscentiam. Item & illorum sententia defendi fortasse potest, qui existimant, transgressionem legis esse peccatum, sicut communiter à Theologis & Canonistis asseritur, non tantum quoad leges divinas, verum etiam quoad humanas, teste Navarro, in *Manuali cap. 23. nu. 48.* Quam videtur confirmare Apostolus, *Rom. 13. Omnis anima, inquit, potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: qua sunt autem à Deo, ordinata sunt. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Hæc D. Paulus.

2. Verum hæc sententia omninò mihi non præ-

bat, quippe cum videam alienationem dotis, & renuntiationem hæreditatis paternæ, improbatas esse à jure civili, *l. unica § cum lex C. De rei uxoria act. tit. In sit in princ. Quibus alien lic. § l. 3. C. De collationib. & tamen confirmantur iuramento, cap. Cum contingat 28. inf. De jurejur. & cap. 2. eod. tit. lib. 6. c. 2. De pactis in 6.* At si illa prohibitio alienationis dotis vel renuntiatio hæreditatis paternæ peccatum contineret, non posset confirmari iuramento, propter iuris regulam, non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum, *c. Non est obligatorium. De R. I. in 6. cap. Quando 18. De jurejur. & Auth. Quod eis C. De nuptiis.* Neque enim probabile mihi videtur, Principem sæcularem ligare posse aut velle conscientias subditorum suorum ex transgressione legis suæ, nisi ubi contemnitur eius auctoritas, iuxta illud, quod ante ex D. Paulo recitavimus, aut scandalum oriatur proximo ex legis transgressione, aut lex concurrat cum lege divina vel naturali. Quibus casibus magis est ligari conscientias transgressorum: ac propterea quoad leges ecclesiasticas propius crediderim in transgressione earum peccatum admitti, quòd ecclesiasticis superioribus ius & potestas sit in animas nostras, *cap. 2. & 4. inf. De majorit. & obed.* Nolim tamen huic meæ sententiæ de legibus civilibus vel sæcula-

cularibus mordicus adherere; verum sufficit eam obiter indicasse; ideoque legendos cenfeo hac de re D. Thomam 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 5. Didac. Covarr. *in cap. Peccatum p. 2. §. 5. nu. 2. cum seq.* Navar. *d. nu.* 48. & Azorium *Instit. Moral. lib. 5. De legibus cap. 6.*

- 3 Cæterum ut lex vel constitutio obliget subditos, necesse est eas habeat qualitates, quas ex Isidoro recenset Gratianus *can. Erit autem Dist. 4. & D. Thom. in 1. 2. q. 96. art. 3.* Erit autem lex, inquit Isidorus, honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem loco temporique conveniens, manifesta, &c. Ubi per naturam & patriæ consuetudinem intelligit, ut non sufficiat, legem esse honestam, iustam, & possibilem, simpliciter in se spectando legem; sed & accommodaram naturæ ac moribus esse oportet. Alioqui impunè lex non recipitur, cum non obliget, antequam usu sit recepta, *can. Leges cum cum seq. ead. Dist. 4.* ut infra latius confirmabo.
- 4 Præter has qualitates requiritur, ut & lex publicè promulgetur, & tempus statutum ad obligandum efflaxerit; nam antè non inducit obligationem, *can. In istis §. leges d. Dist. 4. Panor. in cap. 1. n. 9 inf. De postulat. Pralat. Navar. in Manuali c. 23. num. 40.* Et probat textus apertus in *Novel. 66. Vi facta nova constitutiones &c.* quòd lex non antè liget subditos, quàm post duos menses à tempore promulgationis factæ in provincia. Et licet hæc Novella loquatur de constitutionibus novis testamenti concernentibus, tamen idem exaudiendum esse de qualibet constitutione nova, rectè tradit ibidem Glos. propter generalem Tit. inscriptionem, sub his verbis, *Vi facta nova constitutiones post earum insinuationes post duos menses valeant*; & ibi quoque notat Bart. & Cuiac. Quod indubitatum est de Constitutionibus Imperatorum.
- 5 At quæstio est, an idem obtineat in Constitutionibus summorum Pontificum, ut earum promulgatio, antequam obligent, in singulis provinciis necessariò requiratur? Quod certe videtur, propter regulam generalem, receptam ab omnibus Doctoribus, quòd ubi aliquid definitum est à iure civili, quòd decisum non existat in iure Canonico, tunc in subsidium recurratur ad ius civile, & è converso, *per text. in cap. 1. De novi operis nuntiatio. cuius & sup. ad cap. 1. meminimus*; sed de Constitutionibus summorum Pont. nihil eiusmodi in iure Canonico existat,

ergo eadem promulgatio in singulis provinciis, idemque fluxus duorum mensium, priusquam obligent, exigitur. Nisi quòd repererim Pium IV. in Constitutione sua super declaratione temporis ad observanda tempora Concilii Tridentini, distertè dixisse, novas constitutiones non nisi post certum tempus vim suam habere, idque iure communi ita cautum esse. Quibus verbis haud dubiè intelligit ius commune *in d. l. Novel. 66.* cuius etiam sententiæ recensentur multi D. D. a Decio, *in cap. 1. num. 44.* & Felino *ibid. num. 7.*

Econtra sunt, qui aliter sentiunt, videlicet sufficere Constitutionem summi Pontificis promulgari in Curia Romana, quos refert & sequitur Greg. de Valentia, *Comment. Theol. tomo 2. d. 1. part. 7. q. 5. De lege humana Puncto 5. vers. Sed quamvis cum seq.* Nam, inquit, quòd attinet ad ecclesiasticam gubernationem, quæ videlicet in spiritualem finem refertur, tota Ecclesia censetur esse una respublica sub uno Pastore Christi Vicario; ergò sufficienter intelligitur lex ecclesiastica promulgari Romæ. Secundò, addit hoc absurdi sequi, quòd multæ Decretales epistolæ Pontificiæ non obligent in multis provinciis, quippe non promulgatæ.

Verum hæc rationes si rectè inspiciantur, non confirmant hanc sententiam; quia non video, quare prior ratio etiam non conveniat Constitutionibus Imp. sub quo tamquam una republ. degunt omnes subditi sui, *can. Cum ad verum, & can. Duo sunt Dist. 69.* & tamen aliter statutum est de Constitutionibus Imperatoris in *d. Nov. 66.* Deinde quòd addit de absurdo, sibi potius imputandum videtur, quòd in defectum iuris Canonici accesserit ius civile voluerit, *in d. c. 1. De novi operis nuntiatio.* Nihilominus qui priorem sententiam tuentur, illam limitant, nisi sit consuetudo in contrarium, ut apud eos videre est: & ratio est vis consuetudinis, quæ optima legum interpret dicitur, *l. Si de interpretatione 37. D. De legib. & cap. Cum dilectus 8. inf. De consuetud.* sicut hodie usitatum videmus in Curia Romana.

Neque nos turbare debet, quòd Constitutiones in Curia Romana publicatæ hac ratione extendantur ad remotissimas quoque provincias Christianorum. Respondetur enim, non ideo tamen statim obligare, nisi etiam receptæ sint moribus subditorum in provinciis, ut antè probavi ex *can. In istis §. leges & can. Statuimus Distinct. 4.* Ut vix intersit, Constitutiones

S. Pon-

S. Pontificis Romæ promulgata, etiam in provinciis publicentur, vel non publicentur, cum, ut dixi, antè non obligent, quàm usu subditorum sint comprobata, vel omnium, vel pro majori parte alicujus populi vel universitatis. Dico, pro majori parte; nam quod fit à majori parte perinde est, ac si omnes egissent, *l. Quod major 19. D. Ad municipal.* Non quòd constitutionum vel legum vis & auctoritas pendeat ex arbitrio subditorum, sed quòd publicari videantur sub conditione, si recipiantur saltem à

majori parte. Ita Navar. in *Manuali cap. 23. num. 41.* ex sententia Dominici à Soto, aliorumque. Et rectè: nam cum antea docuimus, ex *can. Erie autem Dist. 4.* ad inducendam legem non sufficere, ut ea honesta, justa, possibilis sit, sed & accommodata naturæ sive moribus subditorum: sequitur eam à legislatore hac conditione ferri & promulgari, dummodò recipiatur à subditis; de quo argumento fufissimè Felinus in *cap. 1. num. 6. vers. Lex nova cum num. seq. inf. De renga & pace.*

In Cap. Ecclesia S. MARIE 10.

SUMMARI A.

1. Facti species.
2. Laicus in personas & res Ecclesiasticas non est auctoritas.
3. Ab executione inchoari causa non potest.
4. Ecclesia & persona Ecclesiastica exempta à jurisdictione dominorum secularium.
5. An idem locum habeat in Principe, qui superiorem non habet aut agnoscit.
6. Sententia negans probatur.
7. Princeps non potest quidquam statuere in favorem Ecclesiarum vel rerum Ecclesiasticarum, precipiendo vel vetando.
8. Secus, si in vim privilegii quid constituat vel indulgeat.
9. Respondetur ad contraria argumenta.
10. Intellectus can. Si tributum xi. q. 1. & can. Tributum xxii. q. 8.

Celebris huius Decretalis decisio est. Cum enim Ecclesie S. Mariæ in via lata Romæ prædia alienata fuissent in Monasterium S. Silvestri, & postea revocata propter statutum Basiliæ (hic Basilius fuit Præfectus prætorio, & simul Præfectus urbi Romæ, nomine Odoacris Regis Italorum, qui, expulso Augustulo Imperatore occupaverat Romam, & totam Italiam, sicut constat ex Baronio in *Annal.* ad annum 476. in princ. quo inhibebatur alienationem prædiorum, ornamentorum & Monasteriorum Ecclesiasticorum, ut videre est in *can. 1. Dist. 96.* ubi hoc statutum refertur, & improbat. Undè aditus hac de re Innoc. III. S. Pont. mandat prædicta prædia ab Ecclesia S. Mariæ antè alienata, & postea per Senatorem Romanum recuperata, restitui eidem Monasterio, non convecto, non confesso, non convi-

cto: neque alienationem ideo infirmam esse, quòd Basilius eam inhibuisset statuto suo; rationem hanc reddens (quæ regula loco in principio huius Cap. præmittitur) * quòd laicis, etiam religiosis (id est piis) super Ecclesiis & personis Ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: à quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam respiciat commodum & favorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum. Ita textus noster. Rem si hoc pacto concipiamus, ut planè videretur, nulla erit difficultas in formanda facti specie, quam alii Interpp. involvunt simul cum *cap. 3. & cap. 4. inf. Ve lito pendente &c.* quæ alio spectant.

Sed ad rationem textus nostri redeamus, in qua versatur tota utilitas huius Decretalis: quamvis & aliam rationem hic subindiceret Innoc. III. ob quam conveniat etiam restitui prædia, videlicet quòd Monasterium, cum ei prædia subtraherentur per Senatorem Romanum, non fuerit conventum, id est, non citatum, non confessum, vel non convictum; * sed statim ab executione, nullâ præcedente cognitione legitima, prædiis privatum fuerit, contra *l. 2. C. Si per vim vel alio modo & c. l. 1. C. De execut. rei jud. l. Si cum nulla 58. D. De re judic. & c. 1. 11. quæst. 1.* Quibus iuribus prohibetur causa inchoari ab executione; adèd ut ne quidem ex rescripto Principis id fieri possit, *l. Sed etsi 4. cum l. seq. C. Si contra jus vel utilitatem publicæ & c. l. 6. C. Unde vi;* quia negotiorum merita, ut pulchrè ait *d. l. 2.* partium adfertione panduntur.

Verùm, relicta hac ratione, aliam consideremus, quæ maioris est momenti, eo quod generali quâdam regulâ eximat Ecclesias & personas

nas ecclesiasticas à jurisdictione dominorum secularium. Eadem ratio penè repetitur in *cap. fin. De reb. Ecclesia non alien* multisque aliis juribus confirmatur. Nam quod ad Ecclesiasticas personas attinet, quod hæc minimè subjectæ snt jurisdictioni secularium, probat præterea textus in *can. 1. cum aliquot seqq. xi. q. 1. can. Denique Dist. 96. in cap. At si Clerici 4. in c. Qualiter 17. in c. Cum non ab homine 10. inf. De judiciis, in cap. 2. &c. Si diligenti 12. inf. De foro compet. & in cap. Si iudex laicus De sent. excommuni. in 6. Idem de personis & rebus Ecclesiasticis simul confirmat textus in c. 4. De immunitate Eccles. ubi generale Conc. Lateranense sub Alexandro celebratum, præmissâ querelâ sui temporis, quo Clerici, eorumque bona peioris essent conditionis, propter onera, quæ ipsi à secularibus imponebantur, quam fuerint sub Pharaone Tyranno, qui Aegyptiis omnibus, una cum possessionibus eorum, per Josephum in servitutem redactis, pepercit tamen Sacerdotibus Aegyptiis, imò ipsi ex publico alimenta decernebat, ut videre est *Gen. cap. 47. Prohibet tandem districtè sub anathemate, ne amplius quid in Clericos statuatur. Quod & prohibet textus in cap. Adversus 7. eod. de sumptibus ex Conc. Lateranensi sub Innoc. III. celebrato, præsentibus 400. Episcopis, & aliis Patribus 800. excepto tamen casu necessitatis vel utilitatis, quo illa onera quidem permittuntur, sed consulto prius summo Pontifice, ut addit ibidem textus. Quibus junge Conc. Lateranense sub Leone X. *Sess. 9. §. & cum à jure*; rationem hujus exemptionis adferens hanc, quod jure tam divino quam humano laicis nulla potestas sit attributa in Ecclesiasticas personas; imò nec in res Ecclesiasticas, ut aperte testatur Conc. Romanum III. sub Symmacho Papa anno Christi cccclxxxv. celebratum, quod extat in Decreto Gratiani nostri, *can. 1. Dist. 96. ubi in fine inquit, quod solis Sacerdotibus de Ecclesiasticis facultatibus disponendi à Deo cura commissâ sit: unde & res Ecclesie Dei, sive Dominicæ dicuntur, in can. Sint manifestæ XII. q. 1. & in vafores eorum sacrilegi censentur, can. Nulli XII. q. 2. & can. Attendendum XVII. q. 4. Quo etiam fit, quod injuria fieri Ecclesie dicatur, si Clericus per Judicem seculari coërcetur aut damnetur, c. 2. inf. De foro compet. nisi certis casibus, qui commodius à nobis tractabuntur ad cap. Ceterum non ab homine 10. inf. De judic.***

Non movet exemplum D. Pauli *Act. 24.* qui cum à Judæis accusaretur, Cæsarem appellavit,

ramquam Cæsarem superiorem Judicem agnosces: quia hoc fecit necessitate coactus, quod alium Judicem non videret, ad quem appellaret. Igitur in hoc juris civilis beneficio usus est, ut ad Cæsarem provocaverit. Unde D. Augustin. in *Dialogo contra litteras Petiliani*, ita scribit: *Si in adiutorium vestrum, etiam terreni imperii leges adsumendas putatis, non reprehendimus: nam fecit hoc Paulus, cum adversus injuriosos Romanum evemse esse testaretur.* Extat in Decreto *can. Si in adiutorium Dist. 10.* Idem igitur ex ratione textus nostri regulæ loco observandum est, quod nullus laicorum jurisdictionem exercere possit in Ecclesias, in personas & res Ecclesiasticas, utpote exemptas à jurisdictione secularium, licet etiam earum commodam ac favorem respiceret. Et hoc quidem constitutissimi juris est, per hunc textum & jura superius allegata, ubi scilicet agitur de jurisdictione superiorum à supremo Principe.

At quæstio est, an idem retinendum sit in seculari Principe, qui superiorem non habet, ut est Imperator noster, vel alius superiorem non agnosces. Difficultatis ratio est, quod hic textus noster loquatur de Basilis & Senatore urbis Romæ, qui superiorem agnoscebat, ad quorum factum evertendum illa ratio adducta est; ita ut aliud in facto sive constitutione summi Principis dicendum videatur, *text. in cap. 1. & cap. 2. De novi operis nuntiati.* ubi intra Ecclesiam post novi operis nuntiationem factam proceditur juxta præceptum juris civilis. Item text. est in *cap. 1. inf. De juram. calum. cap. 1. inf. De confessis. cum multis aliis, quos magno cumulo recenset, Felin. hic num. 37.* quibus causæ Ecclesiasticæ ex legibus civilibus deciduntur. Nec sine ratione, cum leges Romanæ venerandæ dicantur, & divinitus per ora Principum promulgatæ, *can. fin. XVI. quæst. 3. & Proverbiorum 8. Per me, inquit Sapientia, Reges regnant & legum conditores &c.* Non igitur decisio textus nostri cuiusque ratio ad Constitutiones Impp. aliorumque supremorum Principum protrahenda videtur, ne sic in personas & res Ecclesiasticas jurisdictionem rectè exercere possint. Quod spectasse videtur & D. Ambros. in *Oration. contra Auxentium* his verbis: *Si tributum petit Imperator, non ei negamus: agri Ecclesie solvant tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum: tollat eos, si libitum est, Imperatori non dono, sed non nego.* Extat apud Gratian. in *can. Tributum XXI. quæst. 1.* Cui non absimilis est textus in *can. Tributum XXI. quæst. 8.* Ex quibus probari videtur, Imperatorem, aliosque supremos

Principes, habere jus in personas & res Ecclesiasticas.

- 6 Quibus tamen non obstantibus, aliorum sententia verior est, qui existimant Imperatorem, aliosque Principes supremos, non minus quam inferiores dominos sæculares, hac textus nostri decisione contineri, ut neque his permissum sit statuere in Ecclesiis, personas, & res Ecclesiasticas: cujus sententiæ est Panorm. hic num. 3 in fine, quem Felin num. 40. vers. recipe, & Decius, num. 88. cum aliquot segg. tacite sequuntur. Eiusdem sententiæ est Imola, hic num. 9. & Henr. Boich in cap. Quæ in Ecclesiis num. 2. supra eod. Neque dubito hanc communi calculo à D.D. nostris probari.
- 7 Eaque ad eò obtinent, ut ne quidem statuere possint in favorem Ecclesiarum, vel personarum Ecclesiasticarum, per h. n. text. & notat Panorm. hic num. 10, hanc rationem reddens, quòd legis virtus à potestate pendeat legislatoris, qui si excedat limites suæ jurisdictionis, impune contemnitur sive negligitur, l. fin. D. De jurisd. om. judic. At Imperatori, sive alteri Principi non competit jus aliquod in Ecclesiis, personas, vel res Ecclesiasticas, ut hoc text. & in can. Si Imperator, juncto can. 1. Dist. 96. Non igitur in Ecclesiis, personas, vel res Ecclesiasticas quid statuere possunt, propter jurisdictionis defectum. Et ratio textus nostri, cum ea generalis sit, itidem quoque evincit in supremo Principe, quod in inferioribus, cum & ille laicorum numero contineatur, can. Duo sunt XII. quest. 1. Ut sic omnes Constitutiones Imp. in Cod. & Novel. relatæ de personis & rebus Ecclesiasticis nullius momenti sint, & ne quidem ex honestate eas servari conveniat, ne scilicet ex earum observatione designetur quædam auctoritas in Principe sæculari in personas & res Ecclesiasticas, ex sententia Panorm. hic num. 4. & num. 10.
- 8 Quod tamen ita exaudiri vult, ubi princeps in personas & res Ecclesiasticas disponit præcipiendo vel vetando, quia id auctoritatem & potestatem denotat. At secus est, ubi in vim privilegii quid constituit vel concessit, hac enim specie putat Panorm. leges sive Constitutiones Principis valere, eo quòd privilegiari possit etiam non subditus, argumento legis Theodosii Imperatoris quæ refertur in cap. Novit. 13. inf. De judiciis. Verùm id accipiendum est tantum propter vim privilegii, propterea quòd Ecclesia ejusmodi Constitutio-

nes privilegiatas comprobare & acceptare possit, quòd aliàs invitæ Ecclesiæ obtruderetur, contra l. invito D. De regulis juris.

Jam ad contraria argumenta respondeamus. Ad primum enim quod attinet, quod dictum est, decisionem textus nostri pertinere ad statuta inferiorum; non igitur eam produci oportere ad Constitutiones supremorum Principum; Responderetur, id factum fuisse, quòd casus incidisset de statuto inferioris. Idem haud dubiè decisum fuisse, si similis casus de constitutione supremi Principis accidisset, ob eandem rationem, quæ generalis est, tum per jura supra allegata.

Secundo argumento, desumpto ex cap. 1. & 2. inf. De novi operis nuntiati. atque aliis locis sup. à me citatis, quibus controversiæ ecclesiasticæ ex juris civilis præcepto dirimuntur, satis est ex eo, quod dixi ad cap. 1. supra hoc tit. quod scilicet utroque jure receptum sit, ut, si casus decisus non sit de jure Canonico, rectè in subsidium ad jus civile recurratur, & è diverso, ex d. cap. 1. De novi op. nuntiati.

Sed cur hoc cap. nostro contra disputamus, rejicientes jus civile in causis personarum & rerum Ecclesiasticarum? Ratio hæc est, quod hic tantummodò improbentur jura civilia, sive Constitutiones Principum sæcularium, quæ aperte & nominatim disponunt de rebus Ecclesiasticis, sive Ecclesiis, sive personis, quæ ad eorum jurisdictionem non pertinent. Ac proinde, si simpliciter ea admitterentur, facilè sibi arrogarent Principes potestatem in Ecclesiis, personas & res Ecclesiasticas. Unde non nisi confusio oriretur utriusque jurisdictionis, ecclesiasticæ & civilis, quæ alioqui à se invicem distinctæ sunt, ut docui ad d. cap. 1. supra hoc tit. Ubi verò Princeps civilis sive sæcularis nihil de his expressè & sigillatim constituit, nulla ejus arguitur auctoritas, atque idcirco jus Canonicum eas Constitutiones etiam in Ecclesiasticis causis recipit, propter æquitatem. Hæc ex mente Panorm. aliorumque Interpp. hic. Ex quibus constat, quomodo leges civiles venerandæ dicantur, item Reges & Principes juxta discernere, Proverbiorum cap. 8. quia non solùm ex rei æquitate æstimatur, sed & ex constituentis potestate, ne scilicet terminos suæ jurisdictionis excedat; alioquin lex sua justa non est, ut docet D. Thom. 1, 2, quest. 96 art. 4, in Corpore.

Postremò ad d. can. Si tributum XI. quest. 1. Resp. 10

D. Am.

Divum Ambrosium eo loco loqui de agris tributariis: sicut eo tempore regulariter erant omnes agri, ex dispositione juris communis, l. Imperatores 7, D. De publicanis, l. 2, & 3, C. Sine censu vel reliq. fund. compar. non posse. Et sic cum hoc onere tributi transferant agri ad Ecclesiam; juxta vulgatam juris sententiam, quod res cum onere suo transferat ad alium; cap. Ex litteris circa fin. inf. De pignorib. cap. Pastoralis inf. De decimis, & l. Alienatio D. De contrah. empt. Panorm. in cap. Non minus num. 15, in fine De immunit. Eccles.

Quod attinet ad can. Tributum XXIII. quest. 8, loquitur is quoque de tributo antiquitus impo-

sito rebus Ecclesiarum, ut differre habet textus, in verbis, quod constitutum antiquitus: atque ideo tenetur Ecclesia idem agnoscere tributum, ut jam ante diximus. Quemadmodum etiam ubi res in feudum à Principe, vel alio domino seculari collata est Ecclesiarum: nam hac specie Ecclesia contra vassallitiam subire tenetur, etiam recognoscendo eundem dominum licet secularem tamquam judicem suum, cap. Verum 7, De foro compet. Qui casus singularis est in re feudali, quod ad judicem attinet, ut ibidem à me explicabitur. Conjunge quæ disseram sub Tit. De immunit. Ecclesiar. favente Deo.

IN TIT. III. DE RESCRIPTIS.

SUMMARIUM.

1. Titulorum: n. r. se connexio an necessaria.
2. Rescriptum quid.
3. Duplex est, aliud Gratia, aliud Justitia.
4. Rescribere soliti consulenti bus olim etiam I. C. I.
5. Hodie summus Pœnitentiarius Roma rescribit supplicanti bus quo ad certas causas.
6. Requisita in quolibet rescripto.
7. Quid juris in rescripto gratis ad beneficium.
8. Rescriptum posterius ad lites quatenus deroget priori.
9. Et posterius speciale generali.
10. Error Latina constructionis vitiat rescriptum.

Variè hunc Titulum Doctores nostri connectunt cum superiori, ut videre est hic apud Decium, tamquam necessaria sit Titulorum inter se coherencia, de quo integrum eap. scripsit Nic. Everhardi, in *Locis suis Legalibus*, hac inscriptione, *Locus ab ordine Rubricarum sive Titulorum*. Ego soleo hunc laborem tamquam nimis curiosum contemnere, cum res planè arbitraria sit auctori, quo ordine aut loco Titulos distribuatur, dummodò non permixtim & confusè: ut Tit. hic in Cod. est XXVI. libri primi, hoc verò loco tertius in D. Tit. De testib. subjicitur Titulo De fide instrum. in Cod. verò antecedit, ut & in his libris Decretalium. Quid igitur de connexionem sive continuationem Titulorum ita anxie disputamus? Ne autem fortuitò aut sine judicio videatur hic Tit. huc congestus, continuatio ejus hæc esse potest, quod cum præcedenti Tit. actum sit

de Constitutionibus, quæ ad omnes subditos pertinet, nunc ordine auctor tractare incipiat de Rescriptis, quæ singulariter impetrari solent à summo Pontifice quo modo scilicet ea accipienda sint.

Itaque rescriptum nihil aliud est, quam responsio, scripto data consulenti vel supplicanti, Consulenti, puta si Judex aut alius quispiam de re dubia consulat sanctum Pontificem, vel etiam Imperatorem, quid juris sit. Supplici, si eadem supplicet pro obtinenda gratia, vel administranda justitia; veluti pro beneficio, privilegio, vel dispensatione consequenda. Justitia, ut scilicet Judex delegatus, unus vel plures, supplicanti decernantur pro dirimenda controversia, aut ut ordinarius Judex officii sui moneatur.

Et hinc duplex genus Rescriptorum, unum Gratia, alterum justitiæ. De utroque agitur hoc Titulo, item in 6 & in Clementinis, præterea in Cod. Si contra jus vel utilitatem publicam, & c. cum Tit. seq. De diversis rescriptis. Hinc Marcellus, in l. penult. D. De restitut. in integ. ait, D. Antonium Prætori rescripsisse, videlicet consulenti: & Ulpian. in l. 1. §. eicui D. Ut in possess. legator vel fideicom. causa esse liceat, his utitur verbis, D. Pius ad Emiliam Equostrem rescripsit.

Ubi quoque observandum est, & Jurisconsultos olim consulenti bus rescripsisse, ut in l. Statu liberi 39. circa fin. D. De statu liberis, & in l. Aristot. 48. D. De manumiss. testam. Idque ideo, quòd ipsi ex concessione, & auctoritate principali